

Självständigt arbete på avancerad nivå

Independent degree project – second cycle

Huvudområde: Pedagogik, Historia

Major Subject: Education, History

Titel: Hur gymnasielärare undervisar i historiebruk

Jimmy Widell

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

MITTUNIVERSITETET

Humaniora

Examinator: Per Sörlin, per.sorlin@miun.se

Handledare: Jan Samuelson, jan.samuelson@miun.se

Författare: Jimmy Widell, widell.jimmy@mail.com

Utbildningsprogram: Lärarprogrammet, 330 hp

Huvudområde: Pedagogik, Historia

Termin, år: HT, 2014

Abstract

Titel: Hur gymnasielärare undervisar i historiebruk

Författare: Jimmy Widell

Kurs: PE040A

Termin: HT14

Handledare: Jan Samuelson

Syfte: Syftet med uppsatsen är att undersöka hur gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk

Metod: Kvalitativ metod. Halvstrukturerade intervjuer med gymnasielärare

Teorier: Klas-Göran Karlssons historiebrukstypologi

Huvudresultat: Resultatet visar att gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk på olika sätt. Resultatet visade att fyra områden bildar en slags kärna i respondenternas tillvägagångssätt, nämligen; konkreta exempel, visuella hjälpmedel, utomstående hjälp och ett reflekterande förhållningssätt till historiebruk som en integrerad del av undervisningen. Vidare visade det sig att gymnasielärare utgår ifrån Karlssons typologi men använder den i olika utsträckning och former. Osäkerhet kring några av historiebruken förekommer hos lärarna och kan bero på en brist av styrning från skolverket. Uppsatsen landar i ett förslag som menar att skolverket måste fastställa vad det är som lärare ska undervisa i vad gäller historiebruk. Vilka historiebruk ska användas och hur ska dessa läras ut för att eleverna ska få en likvärdig utbildning?

Nyckelord: Historiebruk, typologi, gymnasielärare, skolverket, halvstrukturerade intervjuer, kvalitativ metod.

Innehållsförteckning

Abstract	3
1 Inledning	5
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Teoretiska utgångspunkter	7
1.5 Forskningsöversikt	16
1.6 Historiebruk i ämnesplanerna	21
2 Material och metodansats	23
3 Resultat	26
3.1 - Hur medvetandegör lärarna eleverna om historiebruk?	26
3.2 - Vilka typer av historiebruk exemplifierar lärarna i sin undervisning?	31
3.3 - Hur säkerställer lärarna elevernas förståelse av historiebruk?	34
4 Slutsatser	36
5 Sammanfattning	39
Käll- och litteraturförteckning	40

1 Inledning

Begreppet historia kan sägas ha två betydelser. Historia är det förflutna självt eller bearbetningar med ett vetenskapligt eller pedagogiskt syfte att förklara eller förstå detta förflutna. Dessa betydelser behöver dock inte vara motsättningar, utan kan fungera i symbios och vara en grundläggande del av vår verklighet. Vi är med andra ord en del av historien samtidigt som vi "skapar" ny historia.¹

Historiebruk är ett relativt nytt perspektiv i läroplanerna och har i och med Gy11 lyfts fram till en central del av ämnesplanerna. Där står bland annat att eleverna ska ha förutsättningar att utveckla en; "Förmåga att undersöka, förklara, och värdera användningen av historia i olika sammanhang och under olika tidsperioder."² Det poängteras att eleverna ska tillskansa sig en förståelse för att den historia som presenteras ofta har andra syften än att objektivt återspegla det som hänt och att historia kan vara ett verktyg eller redskap för olika grupper att uppnå specifika målsättningar. Här blir det viktigt för läraren att medvetandegöra sina elever om att historia måste problematiseras utifrån den kontext den presenteras i samt centralt för eleven att förstå hur man kan lokalisera och avslöja olika historiebruk. Historiebruk som begrepp ger läraren möjlighet att involvera många olika aspekter i sin undervisning. Den källkritik som präglat historieämnet kan exempelvis användas för att se vad historieförställningen har för motiv samt vilka effekter det resulterar i.³

Det ökande intresset för historia har inneburit att den didaktiska forskningen övergivit inriktningen på skolan och historieundervisningen till förmån för ett bredare angreppssätt på problematiken historia och samhälle.⁴ Intresset för att använda de teorier som utvecklats av den samhällsinriktade didaktiska forskningen i undersökningar av skolans historieundervisning har varit svalt.⁵

---

¹ Klas- Göran Karlsson (2009), s. 25

² Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

³ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/kallkritik/skolamnen/historiebruk-1.160606>

⁴ Karlsson (2009), s. 37

⁵ Kenneth Nordgren (2006), s. 49

Därför kan det finnas ett behov av forskning som tar utgångspunkt i historieundervisningen. Med detta som bakgrund anser jag det viktigt att undersöka historiebruket ur en undervisningskontext.

Forskningen kring begreppet historiebruk är omfattande (se vidare avsnitt 1.5) och har applicerats på en rad olika kontexter. Dock är lärares undervisning i historiebruk en relativt outforskad del av historiedidaktiken och innebär att syftet med denna uppsats är vetenskapligt intressant. Denna uppsats vill undersöka hur lärare bedriver undervisning i historiebruk genom att ta reda på hur lärarna medvetandegör eleverna om historiebruk samt vilka typer av historiebruk som exemplifieras. Vidare är det också intressant att undersöka hur lärare följer upp och testat att eleverna har utvecklat en förståelse för hur man kan använda historia på olika sätt.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk.

1.2 Frågeställningar

För att uppfylla syftet med denna uppsats har nedanstående frågor formulerats. Frågorna syftar till att ringa in vad det är som spelar in i hur gymnasielärare undervisar i historiebruk och hur det ser ut i verksamhet.

- Hur medvetandegör lärarna eleverna om historiebruk?
- Vilka typer av historiebruk exemplifierar lärarna i sin undervisning?
- Hur säkerställer lärarna elevernas förståelse av historiebruk?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen syftar till att ge en generell uppfattning om hur gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk. Eftersom tiden inte tillåter intervjuer med ett representativt urval från alla delar av Sverige så avgränsas undersökningen

till Östersunds kommun. Men samtidigt kan det säkerligen vara representativt för hur det ser ut på många håll i Sverige. Intervjuer har genomförts med respondenter från samtliga gymnasieskolor i Östersunds kommun. Sammanlagt har tio intervjuer genomförts där minst en respondent från varje skola finns med, men självklart finns den stora kommunala gymnasieskolan representerad i flertalet intervjuer. Detta på grund av att skolan i fråga upptar stor del av historieläroplanen. Dock har utgångspunkten varit att ha representativitet från olika program och falanger av skolan för att hitta respondenter med varierad bakgrund.

1.4 Teoretiska utgångspunkter

Historiebruk kan definieras genom att sätta in det i en kontext av flera olika begrepp. Forskare menar att historiebruk är de processer då delar av historiekulturen aktiveras för att forma bestämda meningsskapande och handlingsorienterade helheter.⁶ Historiebruket vill någonting, det är handlingsinriktat och vill berätta sin syn av historien. Historiebruk har med andra ord en plats och funktion och är därmed definierbar. Historikern Peter Aronsson skriver att "Ett visst urval av historiekulturen iscensätts i ett historiebruk och formerar ett historiemedvetande".⁷ Historiebruket förhåller sig alltså till historiemedvetandet, där historiemedvetandet är förståelsen för sambandet mellan dåtid, nutid och framtid som synliggörs i historiebruket. Med andra ord så använder historiebruket en specifik del av historiekulturen (till exempel en artefakt) för att skapa eller forma ett historiskt medvetande.⁸ Att använda historiebruk innebär i förenklad form om att man reflekterar över på vilket sätt historien skildras, varför den skildras så, vem avsändaren är och vilket syfte denna har. Det handlar kort och gott om att "kolla sin källa".⁹

---

⁶ Peter Aronsson (2004), s. 17

⁷ Aronsson (2004), s. 18

⁸ Aronsson (2004), s. 18-19

⁹ <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/kallkritik/skolamnen/historiebruk-1.160606>

En annan definition av historiebruk är att det är en term som syftar på hur historia uppfattas och används.¹⁰ Utgångspunkten är att historia är identitetsskapande, där uppfattningar kring rätt och fel samt tillhörighet till en plats, ett land eller ett samhälle skapas.¹¹ Oavsett hur begreppet historiebruk tolkas är den vanliga uppfattningen att det innebär ett aktivt handlande där de föreställningar om det förflutna, som har sitt ursprung i historiekulturen, på olika sätt används för att skapa mening, orientera i samtiden och påverka framtiden.¹²

Förgrundsmannen till det som kallas historiebruk är enligt Bengt Ankarloo filosofen Friedrich Nietzsche, som i slutet av 1800-talet utforskade individers och samhällets behov och bruk av historia och hävdade att alla människor är historiska varelser och på så sätt också för alltid sammankopplade med det förflutna. Nietzsche presenterar tre olika sorters historiebruk som är människors förhållningssätt till historien och ett sätt att kategorisera dem¹³ - det monumentalala, det antikvariska och det kritiska.¹⁴

Den monumentalala historien framhäver enligt Nietzsche historiska gestalter och manar till efterföljd, till ett aktivt liv, till ambitionen att höja sig själv som dessa historiska förebilder tidigare gjort.¹⁵ Problemet får väl sägas vara att en historia som bortser från de vardagliga aktörerna inte ger en korrekt bild. Istället får de maktfulla hjältarna skapa historien.

Den kritiska historien har ett behov av att kritisera historien, för att värdera och bryta upp. Frågor som: Vart gick det fel? Vilka skall ställas till svars? Det är inte att förväxla med källkritiken, utan syftet är ofta att ge energi till de som drabbats av historiska hemskheter.¹⁶

Den antikvariska historien syftar till att ge uppskattning gentemot det förflutna. Det handlar ofta om samlande där allt historiskt är intressant. Det antikvariska

---

¹⁰ Anders Florén & Henrik Ågren (2006), s. 27

¹¹ Florén & Ågren (2006), s. 143

¹² Per Eliasson, Fredrik Alvé, David Rosenlund, Joel Rudnert & Ulf Zander (2012), s. 262

¹³ Bengt Ankarloo (1995), s. 19

¹⁴ Friedrich Nietzsche (1998), s. 40

¹⁵ Ankarloo (1995), s. 19

¹⁶ Ankarloo (1995), s. 25

historiebruket är mer inriktat på att bevara och förankra och därmed inte lika revolutionärt som de två andra historiebruken.¹⁷

Den teoretiska utgångspunkten för denna uppsats är lundahistorikern Klas-Göran Karlssons typologi över bruket av historia. I typologin framställer Karlsson en tabell över olika historiebruk; det vetenskapliga, det existentiella, det moraliska, det ideologiska, icke-bruk, det politisk-pedagogiska samt det kommersiella. Dessa historiebruk bildar en systematisk och översiktlig bild av olika bruk av historia och fungerar på ett mer effektivt sätt i dagens samhälle än Nietzsches kategorisering. Vidare motivering till valt analysverktyg finnes i slutet av det teoretiska kapitlet.

Tabell 1 - Karlssons Historiebrukstypologi

Behov	Bruk	Brukare	Funktion
Upptäcka Rekonstruera	Vetenskapligt	Historiker Historielärare	Verifikation Tolkning
Minnas Glömma	Existentiellt	Alla människor	Orientering Förankring
Återupptäcka	Moraliskt	Välutbildade skikt Intellektuella	Rehabilitering Restaurering Försoning
Uppfinna Rekonstruera	Ideologiskt	Intellektuella Politiska eliter	Legitimering Rationalisering
Glömma Utplåna	Icke-Bruk	Intellektuella Politiska eliter	Legitimering Rationalisering
Illustrera Offentliggöra Debattera	Politisk- Pedagogiskt	Intellektuella Politiska eliter Pedagoger	Politisering Instrumentalisering
Öka historiens värde Göra ekonomiska vinster	Kommersiellt	Verksamma inom reklam och ekonomi	Kommersialisering

Källa: Karlsson (2009), s. 59

¹⁷ Ankarloo (1995), s. 25-26

Karlsson skriver att det *vetenskapliga historiebruket* till exempel kan vara att en historiker bedriver arkivstudier, tolkar sina fynd och sedan sprider resultaten i olika vetenskapliga sammanhang. På så sätt når ny kunskap ut till tjänstemän på museer eller lärare inom skolan. Dessa människor omarbetar eventuellt materialet på ett pedagogiskt sätt och sprider det sedan bland besökare och elever.¹⁸

Brukare av historia är beroende av denna vetenskapliga process, men Karlsson kritiserar även denna "nedsippringsteori" där vetenskapligt säkerställd kunskap sipprar ner över utbildningssystemet och samhället. Han tar hjälp av Friedrich Nietzsche som utvecklar en tankegång om hur historien inte får bli en ren vetenskap. Den är också ett livsbehov för människor som behöver förebilder, traditioner eller kritisk inspiration. Det vetenskapliga förnuftet isolerar enligt Nietzsche historien från det sammanhang som krävs för att förstå och verka livsbefrämjande. Den vetenskapliga historien kan ibland göra historien svår att överblicka och verka anakronistisk för människor som inte arbetar med historia.¹⁹

Karlsson värjer sig dock mot att kritisera det vetenskapliga historiebruket alltför hårt och framhåller även det positiva som bruket medför, det vill säga tillförlitliga fakta som hjälper oss att analysera samhället samt ställa kritiska och relevanta frågor till historien. Det som kritiken mot det vetenskapliga historiebruket har fört fram är en diskussion kring huruvida det finns fler bruk av historia och att historien brukas på flertalet sätt beroende på sammanhang och kontext. Författaren menar att det vetenskapliga bruket bara är ett av flera och att varje historiebruk har specifika behov, bruk, brukare samt funktion. Det vetenskapliga historiebruket har som behov att upptäcka och rekonstruera, bruket är tydligt vetenskapligt, brukarna är historiker eller historielärare och funktionen är verifikation samt tolkning.²⁰

---

¹⁸ Karlsson (2009), s. 56

¹⁹ Karlsson (2009), s. 56-57

²⁰ Karlsson (2009), s. 58-59

Typologin fortsätter med det *existentiella historiebruket*. Det existentiella bruket av historia används för att minnas eller att glömma, det är allt som oftast av individuell karaktär där människor försöker hitta mening i sin tillvaro. Källmaterial från detta historiebruk kan vara svårt att hitta eftersom brukarna har materialet inom sig i form av upplevelser eller liknande.²¹ Roy Rosenzweig & David Thelen har dock tagit tillvara på detta i sin undersökning där de intervjuar amerikaner om huruvida de är involverad i historia och om de använder sig av historia. Resultatet visar att amerikaner använder sig av historia i massor av olika format, allt från dagböcker till släktforskning och historiedokumentärer. Amerikanerna har haft uppfattningen att historia enbart förmedlas och används av professionella historiker, men författarna presenterar motstridiga uppgifter och framhåller att de professionella istället för att värja sig mot det "vanliga" ovetenskapliga bruket borde anamma den kunskap som finns bland dessa människor.²² Karlsson skriver att det intresse som Rosenzweig & Thelen presenterar kring den "lilla" historien (släktforskning, dagböcker m.m.) ofta resulterar i ett intresse för den "stora" historien (världshistoria osv.).²³ Sammanfattningsvis har det existentiella historiebruket behov av att minnas eller glömma, bruket är existentiellt, brukarna är alla människor och funktionen är att orientera och förankra sig i samhället.²⁴ *Det moraliska historiebruket* sammanhänger enligt Karlsson med maktutövning och kritiken mot hur den bedrivits samt kommer att bedrivas av makthavarna. Syftet är ofta att göra upp med den sittande statsmakten och återställa det som skadats och förvrängts under tiden den varit bestämmande. Vidare skriver Karlsson att det moraliska historiebruket ofta sätter fart av att en historiekulturell artefakt används. Det kan vara en bok, en film eller tidigare okänt material som belyser något befolkningen tidigare inte känt till. Dessa artefakter presenteras oftast av välutbildade skikt ur samhället och syftar till att radikalt förändra människors syn på historien. Det moraliska historiebruket har som behov att återupptäcka, bruket är moraliskt, brukarna är välutbildade skikt

---

²¹ Karlsson (2009), s. 60

²² Roy Rosenzweig & David Thelen (1998), s. 183-184

²³ Karlsson (2009), s. 60

²⁴ Karlsson (2009), s. 59

samt intellektuella och funktionen är rehabilitering, restaurering och försoning.²⁵

Det ideologiska historiebruket är även det präglad av intellektuella och politiska elitgrupper. Syftet är att genom påverkan av historien framställa den så att maktens handlingar verkar legitima. De absolut dominerande ideologier som används är socialism/kommunism och nationalism, där båda två tecknar historien på egna sätt och målar genom historien upp en bild som överensstämmer med deras framgångar. Författaren tar särskilt upp nationalismens framgångsrika sätt att använda territorium och måla upp en bild av symbios mellan detta landsområde och en nations betydelse. Massor av olika anspråk görs genom historiskt selektiva exempel och oftast handlar det om att någon varit först på territoriet, varit längst på territoriet eller innehar nuvarande politisk makt. Det ideologiska historiebruket används ofta för att beskriva stora helheter och brukare hävdar ofta att de använder sig av vetenskapligt försvarbara framställningar. Därför kan det ibland vara svårt att skilja mellan det ideologiska och det vetenskapliga bruket av historia. Skillnaden går ofta att hitta om man tittar på målsättningen med historien som presenteras; är den inriktad på att skapa ny kunskap inom ett forskarsamhälle eller är den inriktad på att manipulera människor för ett visst syfte? Sammanfattningsvis har det ideologiska historiebruket som behov att uppfinna och konstruera, bruket är ideologiskt, brukarna är intellektuella och politiska eliter och funktionen är legitimering och rationalisering.²⁶

Icke-bruk av historia är en variant av det ideologiska historiebruket där bruk, brukare samt funktion är likadana, men där skillnaden är behovet. Behovet är att glömma och utplåna historien i syfte att legitimera samhället genom att se på nutida socioekonomiska förhållanden och en eventuellt positiv framtid. Historia och kulturarv skall inte ligga till grund för samhället. Detta är vad Karlsson kallar ett icke-bruk av historia och han tar även upp att historia inom skolan under en lång tid fick stå tillbaka för samhällsämnet som förde en ahistorisk

---

²⁵ Karlsson (2009), s. 62-63

²⁶ Karlsson (2009), s. 63-64

undervisning. Dock har det sedan 90-talet förändrats och historieämnet har fått en starkare position inom skolan.²⁷

Det pedagogisk-politiska bruket av historia centrerar sig runt jämförelse och att urskilja samt framhäva likheter. Skillnader är inte relevant utan lämnas till det vetenskapliga historiebruket. Målsättningen för det pedagogisk-politiska historiebruket är att ställa politiska frågor som kan fungera jämförande med historiska händelser eller fenomen samt att i undervisning urskilja fenomen och händelser och sedan jämföra dem med samtida. Åter igen är det likheter som är i fokus. Problematiken i detta historiebruk är att det inte reflekteras kring skillnader och på så sätt kan undervisning eller politiska agendor verka oreflekterade. Det pedagogisk-politiska historiebruket har behov av att illustrera, offentliggöra och debattera, bruket är pedagogisk-politiskt, brukarna är intellektuella, politiska eliter samt pedagoger, funktionen är politisering samt instrumentalisering.²⁸

Det kommersiella historiebruket har i modern tid utvecklats genom att historia används frekvent inom litteratur och film. Detta bidrar till att en stor samhällsgrupp av människor involveras i detta historiebruk. Stora historiska skeenden används ofta som underlag för att hitta publik och få reaktioner. Det kommersiella historiebruket har som behov att öka historiens värde och göra ekonomiska vinster, bruket är kommersiellt, brukarna är verksamma inom reklam och ekonomi och funktionen är kommersialisering.²⁹

Karlsson diskuterar även det faktum att historiebrukstypologin kan ha svårt att skilja vissa historiebruk från varandra, då det ibland är så att flera av dem kan användas samtidigt. Författaren är tydlig med att denna typologi inte är perfekt, men att den kan verka utvecklande och ge människor en chans att se på historiebruk ur en annan synvinkel än bara vetenskapligt och ovetenskapligt. Författaren vill inte alienera de som står utanför de traditionella

---

²⁷ Karlsson (2009), s. 64-65

²⁸ Karlsson (2009), s. 66-67

²⁹ Karlsson (2009), s. 67-68

historiebrukarna, utan istället framhålla att historia kan användas och brukas på många olika sätt.³⁰

Kritik som Klas-Göran Karlssons teori får utstå kommer bland annat från Peter Aronsson, som menar att "bruk" har sina begränsningar och att; "Det kan signalera enbart medveten användning och även en normativ klassning som i "bruk och missbruk". Här avses i stället användning eller omsättning både i medvetet *historieåterbruk* och i mindre medveten och intentionell mening. Det bästa gemensamma begreppet vore förflutenhetsomsättning, men det är en otymplig konstruktion."³¹

Aronsson menar att begreppet historiebruk är krångligt och att motsatsen missbruk ofta blir en naturlig utveckling. Diskussionen om just missbruk kontra bruk av historia är ett omtvistat ämne och är därför relevant att kortfattat belysa. Aronsson är som ovan beskrivet kritisk till användningen av efterledet "bruk" och menar att det i så fall också finns ett missbruk. Karlsson erkänner att det inte finns några enkla svar på frågan om vad som är missbruk av historia och vart gränsen mellan missbruk och bruk i så fall går. Då användningen av historia har lyfts från att enbart tillhöra de traditionella historiebrukarna till att omfatta alla människor så innebär det att distinktionen blir problematisk. Det svar som Karlsson använder är utomvetenskapligt men innebär att bruk av historia blir till missbruk då historiebruket på något sätt bryter mot allmänmänskliga rättigheter och värden.³² Författaren till denna uppsats sällar sig till Karlssons distinktion mellan missbruk och bruk av historia och konstaterar att uppfattningen om vad som är bra historiebruk till syvende och sist ligger på individen. Viktigt är dock att fundera över området och ha ett reflekterande förhållningssätt.

Aronsson presenterar sin egen tolkning av historiebruk där han delar in de olika sfärerna av historiekultur i institutionellt, offentligt, kommersiellt och privat.³³

Den institutionella historiekulturen är fokuserat kring vetenskap och att

---

³⁰ Karlsson (2009), s. 69

³¹ Aronsson (2004), s. 42

³² Karlsson (2009), s. 69

³³ Aronsson (2004), s. 275

framhäva den professionella historien - det vill säga att historia ska belysa vad som verkligen har hänt. Tillsammans med detta institutionella historiebruk utvecklades en stark metodologi där stränga metodkrav var centrala för att kunna berätta en tillförlitlig historia. Problemet med detta var att källmaterial från vissa delar (främst äldre historia) av historien var svårt att analysera då tillräckliga källor inte fanns att tillgå.³⁴ *Den offentliga historiekulturen* präglas av; "formandet av nationella föreställningar och den nationella politikens legitimitet."³⁵ Aronsson diskuterar även om att det offentliga historiebruket kan tolkas vara ett missbruk av historia då den vetenskapliga historien sätts ur spel. Istället är det specifika syftet som den offentliga historien får gå ärenden åt, till exempel som i förintelsen och dess förnekare.³⁶ *Den kommersiella historiekulturen* är inriktad på turism, media, litteratur och har ofta som mål att tjäna pengar åt företaget på marknaden,³⁷ medan *privat historiekultur* innefattar uttrycksformer såsom minnen, foton, musik eller andra betydelsefulla ting. Det kan vara en slags livsberättelse där berättelsen om mig själv skapas i relation till de andra historiekulturerna.³⁸

Aronssons beskrivning av historiebruket är visserligen lätt att förstå och ger en grund för utveckling av intressanta frågor och argumentation. Dock anser författaren till denna uppsats att Aronssons indelning inte ger samma utrymme för analys som Karlssons historiebrukstypologi. Denne typologi ger möjlighet till övergripande analys och ger i undervisningskontext en för respondenterna förståelig grund att förhålla sig till. En introduktion om Aronssons tankar skulle kunna innebära en alltför abstrakt nivå för respondenterna då hans resonemang måste anses som mindre inarbetade inom skolverksamheten.

Kritik mot historiebruk som analysredskap finns också att ta del av.

Uppsalahistorikern Erik Axelsson kritiserar exempelvis att typer av historiebruk låser fast sig i en sluten analysram på grund av förhållandet till behov, brukare och historiebruk samt kopplingen till samhällseliga faktorer som antas förklara

---

³⁴ Aronsson (2004), s. 122

³⁵ Aronsson (2004), s. 183

³⁶ Aronsson (2004), s. 184

³⁷ Aronsson (2004), s. 227

³⁸ Aronsson (2004), s. 245-246

dem.³⁹ Axelssons kritik gäller dock undersökningar gjorda på samhällsdebatter och inte inom skolverksamheten. Historiebrukstypologin fyller sitt syfte som analysredskap då skolan så tydligt ska undervisa i användning av historia.

1.5 Forskningsöversikt

Detta kapitel behandlar kortfattat det forskningsläge som finns kring historiebruk. Det inleds med en genomgång av några av de teoretiker som verkar inom Sverige för att sedan behandla mer praktisk forskning på olika fenomen och till sist smalna av i den forskning som gjorts kring historiebruk i skolan.

Under det senaste decenniet har historiebruk blivit ett förekommande begrepp inom det historievetenskapliga- och historiedidaktiska fältet⁴⁰ och är en benämning som ofta tolkas tillhöra yrken såsom historiker, historielärare, arkivarier eller anställda på museer.⁴¹ De som är mest framstående inom ämnet i Sverige i dag är historikerna Ulf Zander, Peter Aronsson och Klas-Göran Karlsson. Deras forskning kommer jag att ta upp nedan, jämte exempel på annan historiedidaktisk forskning som har ägt rum under de senaste åren.

Ulf Zander analyserar, i sin doktorsavhandling *Fornstora dagar, moderna tider. Bruk av debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte*, hur den svenska historien har använts i offentliga debatter. Analysen behandlar exempel där historien använts som politiskt slagträ eller som symbolisk förebild samt vilka historiska personer och nutida händelser som ligger till grund för debatter.⁴² Syftet med avhandlingen är att på ett metodiskt sätt undersöka hur och varför den svenska historien debatterats under 1900-talet.⁴³ Zander använder Klas-Göran Karlssons historiebrukstypologi som instrument för att analysera vilka historiebruk som använts i offentliga debatter om svensk historia. Han visar hur historien verkat ideologiskt i debatter som handlat om

---

³⁹ Erik Axelsson (2004), s. 24-25

⁴⁰ Eliasson, Alvé, Rosenlund, Rudnert & Zander (2012), s. 260

⁴¹ Karlsson (2009), s. 56-59

⁴² Ulf Zander (2001), s. 585-589

⁴³ Zander (2001), s. 460

nationalism, moraliskt i debatter om negligerade och bortglömda delar av historien, existentiellt i debatter om att identifiera sig själv med historien, icke-bruk i debatter om förstörelse av historiska monument eller kvarter och vetenskapligt i debatter om att professionalisera historieforskningen och avslöja den svenska historieskrivningen för vad den är.⁴⁴

I Peter Aronssons *Historiebruk - att använda det förflutna* diskuterar han hur det förflutna används för att skapa kunskap. Han presenterar allmänna begreppsliga verktyg för att studera historiebruk från de olika sfärerna av historiekulturen, i form av institutionellt, offentligt, kommersiellt och privat. Den institutionella historien skrivs av forskare, ofta i syfte att tjäna verksamhet på den offentliga arenan där till exempel territoriella gränser behöver legitimeras i ett offentligt historiebruk. En växande marknad innebär vidare att produkter med historiska motiv används av det kommersiella historiebruket och ett allmänt stigande intresse för historia innebär att det privata historiebruket tar sin utformning vid kulturhistoriska besöksmål såsom gamla Uppsala och Domkyrkan i Lund.⁴⁵

Klas-Göran Karlsson presenterar i sin bok *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995* en första version av sin historiebrukstypologi.⁴⁶ Historiebrukstypologin används för att analysera olika gruppers användning av historien i processen av Sovjetunionens upplösning och utvecklingen av de frigjorda staterna. Karlsson analyserar hur olika grupper använt historien och beskriver hur de kommunistiska byråkraterna använde historien för att legitimera sin maktposition. Det ideologiska historiebruket övergår sedan till ett moraliskt historiebruk under glasnosteran. Den politiska reform som glasnost var innebar en ökad åsiktsfrihet för medborgarna, vilket öppnade upp för ett moraliserande av historien. Den intellektuella eliten använde ett moraliskt historiebruk i sin kritik av tidigare orättvisor och syftade till att rehabilitera de övergrepp som kommunistiska partiet begått. Rehabiliteringen övergick sedan i ett återfall av ideologiska historiebruk då

---

⁴⁴ Zander (2001), s. 460-463

⁴⁵ Aronsson (2004), s. 44-45

⁴⁶ Klas-Göran Karlsson (1999), s. 57

länder i Baltikum, södra Kaukasien och Östeuropa använde historien för att mobilisera stora grupper av människor i nationalistiska syften. Karlsson pekar på hur skört det vetenskapliga historiebrukets status var i den postsovjetska eran, att icke-bruket tog plats då historien ansågs vara en börda. Karlsson menar också att behovet av en existentiell användning av historien är stark bland flera av de samhällen som försökt bygga en ny identitet efter Sovjet.⁴⁷

Karlssons exempel på användning av historien är relevant för denna uppsats, då det skulle kunna vara underlag för undervisningsexempel på hur historia kan användas på olika sätt. Karlsson utvecklar sedan historiebrukstypologin med ytterligare två bruk i *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken* - det politiskt-pedagogiska och det kommersiella historiebruket. De fyller ett tomrum i typologioriginalen och fångar på ett bra sätt upp det behov som skapats under ett decennium av forskning inom området.

I Roger Johanssons avhandling *Kampen om historien. Ådalen 1931. Sociala konflikter, historiemedvetande och historiebruk 1931-2000* studeras vårt kollektiva identitetsskapande, vårt historiemedvetande samt vår historieförmedling i relation till händelserna i Ådalen. Johansson visar i undersökningen att Ådalen är en omtvistad historia som använts och tolkats av olika grupper i olika syften genom decennierna.⁴⁸ Författaren menar att Ådalshändelserna säger oss något om hur vi har beskrivit utvecklingen av det svenska samhället och hur beroende dessa tolkningar varit av det samtida tänkandet.⁴⁹

Peter Aronsson författar en rapport på uppdrag av Malmö högskola vid namn *Huvudämnet Historievetenskap och lärande - historiebruket i den nya lärarutbildningen vid Malmö högskola*. I rapporten sätter Aronsson in huvudämnet historia och dess utveckling i en utbredd diskussion om bruket av det förflutna inom skolan och lärarutbildningen.⁵⁰ Den breda omfattningen

---

⁴⁷ Karlsson (1999), s. 286

⁴⁸ Roger Johansson (2001), s. 446-447

⁴⁹ Johansson (2001), s. 452

⁵⁰ Peter Aronsson (2004), s. 4

innehåller bland annat vilken historiesyn som förmedlas och kommuniceras och hur bruket av det förflutna i skolan och lärarutbildningen ser ut.

I Martin Karlsson avhandling *Att projicera det förflutna. Historiebruk och historieförmedling i svensk skolfilm 1970-2000 utifrån de regionala AV-centralernas utbud* undersöks och analyseras en del av den svenska historiekulturen genom att titta på historieförmedling och historiebruk i historiska skolfilmer som fanns tillgängliga för svenska skolor i slutet på 1900-talet.⁵¹ Avhandlingen delar in materialet i fyra tidsperioder; Romarriket som civilisationens fundament och avskräckande exempel, Gustav Vasa - Landsfader, riksbyggare och nyckel till 1500-talet, den industriella revolutionen och det svenska industrisamhället samt förintelsen och skolfilmen 1970-2000. Klas-Göran Karlssons historiebrukstypologi används för att analysera vilka former av historiebruk som används i filmer från respektive tidsperiod. Dock är författaren tydlig med att avgränsa sig från att undersöka användandet av materialet i skolan eller det handledningsmaterial som i vissa fall skickades ut tillsammans med filmerna.⁵² Avhandlingen är relevant för denna uppsats då den berör en stor del material som gymnasielärare har tillgång till i sin undervisning.

Lundahistoriken Axel Hultman författar en intressant avhandling vid namn *Lokalhistoria i norsk och svensk skola. Historiekulturella perspektiv*. Syftet med avhandlingen är att positionera lokalhistoria i norsk och svensk skola utifrån frågorna: Vad är lokalhistoria? Vad gör lokalhistoria? Vad kan lokalhistoria?⁵³ Hultman genomför lärarintervjuer, för att besvara frågan vad lokalhistoria gör och undersöka hur lärare använder lokalhistoria i skolan, och diskuterar sedan svaren utifrån begreppet historiebruk.⁵⁴ En grundlig analys görs av de intervjuade lärarnas bruk av lokalhistoria utifrån Karlssons historiebrukstypologi, med exempel på undervisning som lärare delar med sig av under intervjuerna. Hultmans avhandling är relevant då den likt denna uppsats använder sig av Karlssons historiebrukstypologi för att analysera

---

⁵¹ Martin Karlsson (2011), s. 39

⁵² Karlsson (2011), s. 53

⁵³ Axel Hultman (2012), s. 11

⁵⁴ Hultman (2012), s. 11

undervisning utifrån lärarintervjuer. Upplägget är dock lite annorlunda då Hultman undersöker lokalhistoria i undervisning istället för just historiebruk, men likheterna är flera och innebär ett bidrag till ett relativt fattigt forskningsläge vad gäller praktisk forskning kring historiebruk i undervisning.

I avhandlingen *Vems är historien? Historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige* undersöker Kenneth Nordgren historiebruk i diaspora, historiemedvetandet och 11 september samt historieämnet i den mångkulturella skolan.⁵⁵ Den första studien undersöker hur assyrier/syrianer med hjälp av sitt aktiva föreningsliv och med hjälp av tidningarna "Hujådå" och "Bahro Suryoyo" byggt upp en diasporakultur i Sverige. Deras användning av historia innebär en fortsatt koppling till deras stolta ursprung i Mesopotamien samt de hemska händelser som deras folk blivit utsatta för, samtidigt som de också förhåller sig till sin egen historia i Sverige och den framtid de står inför.⁵⁶ Nordgren utvecklar en egen modell för att studera historiebruk då han menar att Karlssons historiebrukstypologi behöver kompletteras med ett narrativt perspektiv i form av en kommunikationsmodell. Modellen placerar interaktionen mellan sändare och mottagare i en historiekulturell kontext och lyfter enligt Nordgren fram interaktionens betydelse i ett historiebruk.⁵⁷

Hanna Stegby Simander författar en historiebruksanalys av gymnasiet läroplaner i historia i sitt examensarbete *Hur används historia? En historiebruksanalys av gymnasiet läroplan i historia 1970-2011*. Uppsatsens syfte är att undersöka vilka typer av historiebruk som visar sig i läroplanerna för historia på gymnasiet och även hon tar utgångspunkt i Klas-Göran Karlssons historiebrukstypologi. Karlssons historiebrukstypologi används för att analysera läroplanerna Lgy70, Lpf94 samt den nya Gy11 i syfte att ta reda på om det skett någon förändring över tid samt vilket historiebruk som är mest eller minst framträdande.⁵⁸ Resultatet visar att Gy11 innehåller alla Karlssons historiebruk förutom det ideologiska och det kommersiella bruket. Det

---

⁵⁵ Nordgren (2006)

⁵⁶ Nordgren (2006), s. 129

⁵⁷ Nordgren (2006), s. 47-48

⁵⁸ Hanna Stegby Simander (2012), s. 4

vetenskapliga bruket är det dominerande och finns med i samtliga formuleringar som kan kopplas till historiebruk. Även det existentiella historiebruket finns formulerat på flera ställen och samtliga utvecklingskriterier innehåller enligt författaren någon form av existentiellt historiebruk. Även det moraliska- och det politisk-pedagogiska historiebruket finns formulerat och ett icke-bruk av historia hittas även på ett ställe.⁵⁹ I och med att denna uppsats tar utgångspunkt i ämnesplanen för historia så är Stegby Simanders undersökning direkt relevant och bidrar med en överblick av historiebruk i ämnesplanen. Författaren ger i slutet av uppsatsen förslag till vidare forskning, nämligen att; "Undersöka hur lärarna i dagens skola har förändrat sin undervisning i och med Gy11. Lyfter de fram begreppet historiebruk i sin undervisning nu när det står uttalat klart och tydligt i den nya läroplanen?"⁶⁰

Avsikten med denna uppsats är inte att beskriva någon förändring från de förra läroplanerna, utan att ta reda på hur gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk eftersom de aktuella ämnesplanerna så tydligt proklamerar det. Forskningsläget har visat sig vara ganska omfattande vad gäller begreppet historiebruk, men den didaktiska forskningen har på grund av det ökande intresset för historia i allmänhet övergett skolan och historieundervisningen till förmån för bredare forskning kring historia och samhälle.⁶¹ Intresset för att använda de teorier som utvecklats av den samhällsinriktade didaktiska forskningen i undersökningar av skolans historieundervisning har visat sig vara svalt.⁶² Uppsatsen hittar därför sin betydelse och vetenskapliga syfte i det vakuum som uppstått i forskningen kring historieundervisning och historiebruk.

1.6 Historiebruk i ämnesplanerna

Historiebruk finns tydligt framställt i Gy11 och ämnesplanen i historia. En framställning av vilka formuleringar som kan tolkas relatera till historiebruk är därför relevant att presentera.

---

⁵⁹ Stegby Simander (2012), s. 23-24

⁶⁰ Stegby Simander (2012), s. 41

⁶¹ Karlsson (2009), s. 37

⁶² Nordgren (2006), s. 49

I första stycket under ämnets syfte står det att; "Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar sitt historiemedvetande genom kunskaper om det förflutna, förmåga att använda historisk metod och förståelse av hur historia används."⁶³ Vidare står det i samma stycke att; "Eleverna ska därigenom ges möjlighet att utveckla sin förståelse av hur olika tolkningar och perspektiv på det förflutna präglar synen på nutiden och uppfattningar om framtiden."⁶⁴

I det andra stycket under ämnets syfte står det att eleverna ska; "ges möjlighet att utveckla sin historiska bildning och förmåga att använda historia som en referensram för att förstå frågor som har betydelse för nuet och framtiden, samt för att analysera historiska förändringsprocesser ur olika perspektiv."⁶⁵ Vidare står det att; "Historia används för att både påverka samhällsförändringar och skapa olika identiteter. Undervisningen ska därför ge eleverna möjlighet att utveckla förståelse av och värdera hur olika människor och grupper i tid och rum har använt historia, samt möjlighet att reflektera över kulturarvets betydelse för identitets- och verklighetsuppfattning."⁶⁶ Det står också att undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla; "Förmåga att undersöka, förklara, och värdera användningen av historia i olika sammanhang och under olika tidsperioder."⁶⁷

I de specifika kurserna finns det sedan formulerat en hel del angående historiebruk. I historia 1a1 står det i centralt innehåll att kursen ska behandla; "Hur individer och grupper använt historia i samband med aktuella konflikter och samsambandssträvanden."⁶⁸

I historia 1a2 står det i centralt innehåll att kursen ska behandla; "Hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv, och politik. Betydelsen av

---

⁶³ Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

⁶⁴ Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

⁶⁵ Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

⁶⁶ Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

⁶⁷ Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

⁶⁸ Ämnesplan i historia 1a1, Gy11. Skolverket 2011

historia i formandet av identiteter, till exempel olika föreställningar om gemensamma kulturarv."⁶⁹

I historia 1b står det i centralt innehåll att kursen ska behandla; "Hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv och politik. Betydelsen av historia i formandet av identiteter, till exempel olika föreställningar om gemensamma kulturarv, och som medel för påverkan i aktuella konflikter."⁷⁰

I historia 2a står det i centralt innehåll att kursen ska behandla; "Hur historia används inom olika kulturformer. Betydelsen av olika historiska teman inom olika genrer, till exempel film, litteratur och musik samt inom olika former av ungdomskultur."⁷¹

I historia 2b står exakt samma formulering som historia 2a använder under centralt innehåll då det står att kursen ska behandla; "Hur historia används inom olika kulturformer. Betydelsen av olika historiska teman inom olika genrer, till exempel film, litteratur och musik samt inom olika former av ungdomskultur."⁷²

I historia 3 står det i centralt innehåll att kursen ska behandla; "Hur historia används inom kulturarvssektorn, till exempel arkiv, bibliotek och museer utifrån ett regionalt eller lokalt perspektiv."⁷³

Som utdragen ovan visar finns användning av historia formulerat på många platser i ämnesplanerna för gymnasiet. En tydlig utgångspunkt för uppsatsens frågor om hur lärare undervisar kring historiebruk finns med andra ord motiverat när undersökningen försöker ta reda hur det ser ut i skolorna.

2 Material och metodansats

Denna uppsats använder sig av en kvalitativ metod. En kvalitativ metod är när forskaren genom exempelvis sociala samspel, observerade händelser eller inspelade intervjuer analyserar material utan statistiska metoder. Istället är det centralt för forskaren att förstå det som analyseras. Kvalitativ forskning syftar

---

⁶⁹ Ämnesplan i historia 1a2, Gy11. Skolverket 2011

⁷⁰ Ämnesplan i historia 1b, Gy11. Skolverket 2011

⁷¹ Ämnesplan i historia 2a, Gy11. Skolverket 2011

⁷² Ämnesplan i historia 2b, Gy11. Skolverket 2011

⁷³ Ämnesplan i historia 3, Gy11. Skolverket 2011

till att förklara något - i detta fall hur undervisningen i historiebruk går till.⁷⁴ Inom den kvalitativa metoden finns det också utrymme för forskaren att vara en del av det som studeras, i detta fall genom att hålla i intervjusituationerna. Datainsamlingen och analysen sker därför på flera olika nivåer och ofta samtidigt som forskaren genomför intervjun. Viktigt är att inte likställa metodbegreppet med enbart datainsamling då databearbetning och analys riskerar att försvinna. Därför används begreppet metodansats framför metod då det bildar en större helhet.⁷⁵

Hermeneutik ämnar till att tolka och tyda material i syfte att förstå vad människor har gjort. Det kan vara att förstå en persons målsättningar och hur dessa mål nås, det är tankegången som vi söker att förstå.⁷⁶ Intervjuerna har efter insamling av data analyserats i syfte att förstå hur lärare bedriver undervisning i historiebruk.

I uppsatsen används halvstrukturerade intervjuer där frågeföljden inte alltid behöver följa en på förhand given ordning, även om det i de flesta fall gör det. I en strukturerad intervju är det på förhand utvalda begrepp som intervjuaren undersöker.⁷⁷ Intervjufrågorna är förenade med utvalda områden där var och en av Karlssons historiebruk bildar underlag, men det finns också ytterligare frågor som hjälper till att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar. Frågorna är formulerade så att det inte är nödvändigt för respondenten att kunna benämna de aktuella historiebruken utan istället svara med undervisningsexempel. Vid tillfällen då respondenten inte riktigt förstod eller hade svårt att komma på ett svar så gavs exempel på hur det efterfrågade historiebruket kunde se ut.

Följdfrågor var ibland också nödvändigt för att få utfylligare svar då det initiala svaret ibland var kortfattat. Dessa följdfrågor innebar dock inget nytt utan var bara ämnade till att förstå vad respondenterna menade eller få dem att utveckla sina tankegångar. Resultatet bygger på respondenternas svar på frågor om hur de undervisar i historiebruk. Inga observationer har alltså gjorts av hur lärare

---

⁷⁴ Andreas Fejes & Robert Thornberg (red.), (2009), s. 18-19

⁷⁵ Fejes & Thornberg (red.), (2009), s. 13

⁷⁶ Knut Kjeldstadli (1998), s. 124-125

⁷⁷ Annika Lantz (2013), s. 45-47

medvetandegör eleverna om historiebruk. Intervjuerna har skiftat i tidsomfattning från 17 till och med 39 minuter, vilket varit beroende på respondentens svarsbatteri och förståelse för ämnet.

I Östersunds kommun finns fyra gymnasieskolor som bedriver undervisning i historia, varav samtliga finns representerade i denna uppsats. Urvalet av respondenter har gjorts utifrån vilken skola de tillhört och vidare vilket program de undervisat inom. Flest historielärare hittas på den kommunala gymnasieskolan som är flera gånger större än närmaste friskola. Eftersom hälften av de intervjuade är från samma skola har tanken varit att sprida ut intervjuerna på flera olika program och platser. Historielärare från samhällsprogrammet, humanistiska programmet, industritekniska programmet samt byggprogrammet finns följaktligen i materialet. Industritekniska programmet och byggprogrammet verkar på helt olika platser än samhällsprogrammet då gymnasieskolan är utspridd på flera geografiska platser i Östersund.

Respondenternas svar varierar i omfattning men får ändå ses som värdefulla då även icke-svar ger en bild av hur lärare bedriver undervisning i historiebruk. Samtliga intervjuer är inspelade med diktafon och sedan transkriberade i textform och allt material finns hos uppsatsförfattaren.

Vid tolkning av intervjuer och vid kvalitativ forskning likt detta krävs av forskaren en viss förståelse för ämnet. Intervjuarens kunskaper om undersökningsområdet är ofta en förutsättning då frågor ibland behöver utvidgas eller exemplifieras ytterligare för att respondenten ska förstå sammanhanget. Ju större förståelse intervjuaren har för ämnet desto bättre kommer genomförandet av intervjun och analysen vara.⁷⁸ Vid intervjusituationen finns det flertalet saker att tänka på, det är viktigt att berätta vad intervjun handlar om, det är viktigt att ha ett frågebatteri med fastställda frågor att utgå ifrån och som inte avslöjar eventuella forskningshypoteser eller förväntningar på svaren och det är viktigt att intervjuerna registreras på ett bra sätt för att resultatet sedan ska vara betydelsefullt.⁷⁹ Allt detta har anammats.

---

⁷⁸ Lantz (2013), s. 139

⁷⁹ Stellan Dahlgren & Anders Florén (1996), s. 208-209

3 Resultat

3.1 - Hur medvetandegör lärarna eleverna om historiebruk?

Under intervjuerna framkommer många olika sätt att medvetandegöra eleverna om historiebruk. Något som varit genomgående tydligt är att respondenterna har sina egna och olika uppfattningar om hur undervisningen skall se ut. Det går dock att urskilja vissa mönster i sammanställningen. Konkreta exemplifieringar är hos de flesta respondenter en viktig komponent i jakten på förståelse hos eleverna. Respondent 2 menar att;

"Ja, det är abstrakt och därför behöver man ha konkreta exempel som ligger ganska nära eleverna. Så att de kan förstå att vi alla utövar ett visst historiebruk utan att reflektera kring det." R2

Respondent 3 stärker detta argument med att säga;

"Nej man får bara vara hemskt konkret. Sverige spelar landskamp, varför sitter man och är gul-blå i ansiktet och varför har man vikingahjälm?" R3

Samtliga respondenter använder sig av exempel när de förklarar historiebruk, men attackerar problemet på olika sätt. En variation av olika angreppssätt framkommer i undervisningssituationen. Historiebruksgenomgång av läraren samt efterföljande diskussioner med eleverna verkar dock vara vanligast förekommande bland respondenterna. Dessa genomgångar och diskussioner tar ofta utgångspunkt i någonting visuellt - en film, en text, en bild eller ett musikstycke;

"Jag brukar diskutera utifrån filmer. Ibland ser vi en film och har frågor på den efteråt, men det brukar ta för lång tid då de ofta kan vara långa. Mest vill jag ha diskussioner som jag kan föra med eleverna." R1

"Jag brukar visa bilder av propaganda där USA gjort bilder där Saddam har en Hitlermustasch för att visa eleverna hur de använt historien.

JW: Jaha, använder du dig av Youtube då eller vad för hjälpmedel är det?

HN: Ja precis det gör jag. Jag använder Youtube." R5

En annan respondent använder sig av flera element i sin historiebruksundervisning. Det kommersiella historiebruket används tillsammans med källkritiken för att bilda en uppgift;

"Vi ska då försöka ställa det här filmiska mot det arkeologiska och diskutera kring källor såsom muntliga från deltagare och arkeologiska med patronhylsor. I det här ska vi försöka titta på en spelfilm som behandlar just det här slaget. Den är lite lång men ganska bra för den innehåller massa sakfel där eleverna ska få se hur den här filmen illustrerar historien och på vilket sätt filmen är en källa och hur kan vi använda filmen som källa, samt vilka problem uppstår med filmen som källa. Men också vilka historiebruk lyfter vi fram med den här filmen, så där kommer det här med historiebruk att användas. Det som behövs är såklart att man plockar fram och visar hur man ska tänka." R8

Flera respondenter använder även utomstående krafter som hjälp, där de tar med sig eleverna utanför klassrummet och letar konkreta situationer. Flera respondenter använder sig av landsarkivet där en av deras anställda sköter samarbetet med skolor i kommunen. En av respondenterna berättar hur viktigt han tycker det är att eleverna förstår att historiebruk inte är en skolföreteelse, utan ständigt närvarande och därför livsviktigt för en demokratisk medborgare. Lärarna använder således konkreta situationer för att kunna skapa grund för efterföljande diskussioner. Några utdrag visar på exempel;

"Då fick eleverna gå runt i stan och titta på skulpturer av berömda Östersundare. De fick känna stolthet över att vara härifrån." R3

"Det handlar ju mycket om att få upp ögonen för eleverna, att man kan använda arkivet för olika sorts privat forskning. De har en duktig kille som jobbar där som alltid hjälper oss och visar bland annat utdrag ur brottsregister." R5

En respondent använde sig av utomstående hjälp som var upplevelseorienterad och där målet var att få eleverna att "känna på" hur användning av historia kan skapa polarisering;

"Sedan på kvällen var vi på en teaterföreställning på Fryshuset om högerextremism. Det vi pratade om då om de här identitetsskapande faktorerna i historien och hur vi knyter an och gemenskapen och vi-och-dem-känslorna, det är ju samma verktyg man använder inom högerextremiströrelsen, så jag tror eleverna fick känna på hur starka krafter det ändå är och hur mäktig historien kan vara." R7

Intressant är diskussionen kring om man skall arbeta integrerat med historiebruk eller inte. Vissa respondenter hävdar att det är det enda sättet om man ska ge eleverna en ärlig chans till förståelse;

"Ja det gör jag absolut, det tror jag är det enda sättet att få eleverna att förstå hur man ska tänka, att ta upp det kontinuerligt." R6

"Ja, det måste vara integrerat. Man kanske inte fokuserar på det, för det kan man inte göra heller, men då det kommer upp relevanta exempel och det kan bli en diskussion så tar man chansen. På samma sätt så gillar vi ju att jobba med ”myter”, och det förstår eleverna jättebra" R2

Medan andra respondenter bryter ut det till ett separat arbetsområde;

"På det stora hela bryter jag ut det och kör som ett moment då jag tycker det är fungerande så. Sen kommer man in på det lite då och då eftersom det är en bit av all historia och påminna eleverna om det. Det är ju först nu det står om historiebruk i ämnesplanerna så tydligt, men jag har ju undervisat lite i det förut också eftersom det är så naturligt. " R5

"Jag gör ju ett område av det. Som jag beskrivit tidigare. Jag kör 3-6 timmar på en 50 poängskurs och mer på 100 poängaren då." R4

Det är med andra ord delade meningar om hur mycket man behöver arbeta med historiebruk för att det ska ge resultat och förståelse hos eleverna. En respondent menar att det är orättvist mot eleven att inte ge möjlighet till flertalet chanser att visa förståelse. Återkommande är dock att de lärare som bryter ut historiebruk till ett separat arbetsområde återkommer till ämnet i diskussioner

under terminen. Respondent 3 är av delad mening och sammanfattar de båda angreppssätten på följande sätt när han svarar;

"Både och. Det bästa är att lyfta ut den och sedan sätta in den överallt. Men vi kör ju olika typer av historiebruk. Jag brukar lyfta fram historiebruket inom olika områden. Till exempel om vi läser om Grekland kan jag visa filmen (eller några klipp från den) 300 och perserkrigen med grekerna. Då frågar jag vilket historiebruk detta är osv. Varför gör Hollywood så här? Det är liksom inget självändamål med historiebruk utan det ska eleverna ha med sig hela tiden. De ska reflektera kring historiebruk när de analyserar olika historiska händelser eller epoker." R3

Sammanfattningsvis finns det fyra områden som tillsammans bildar en kärna. Lärarna medvetandegör eleverna med konkreta exempel, visuella hjälpmedel såsom film, bild, text och musik, med utomstående hjälp såsom landsarkivet eller teaterföreställningar samt med ett reflekterande förhållningssätt till historiebruk som en integrerad del av undervisningen. Att medvetandegöra elever om historiebruk är med andra ord en komplex företeelse som kräver ett kontemplativt tankesätt av läraren. Några av respondenterna uttrycker svårigheter med att hantera historiebruk, både för sig själva, men även gentemot eleverna. Dessa lärare upplever att historiebruk är nytt och att de inte hunnit utveckla ett arbetssätt som fungerar ännu. Ofta återkommer hänvisningar till tidspress i samband med dessa känslor, en känsla av att kurserna inte ger tidsutrymme för att arbeta med historiebruk på ett strukturerat sätt. På grund av denna tidspress menar de att historiebruksundervisning hamnat i kläm och att de själva inte riktigt har koll på exakt vad det är eller hur man kan arbeta med det så att eleverna ska förstå. En av lärarna menar att han förstår om eleverna tycker det är diffust med historiebruk eftersom han själv inte fokuserar så mycket på det.

Nordgren menar att ett historiemedvetande måste studeras genom sina uttryck: historiebruk och historiekulturer.⁸⁰ Med bakgrund av detta samt de tydliga hänvisningarna i ämnesplanen blir därför saknaden av historiebruk i vissa

---

⁸⁰ Nordgren (2006), s. 38

lärares undervisning problematisk. En individs historiemedvetande skapas inte inom skolverksamheten. Det finns redan där som en naturlig del av varje människa. Problemet är att en elevs förståelse av sambandet mellan dåtid, nutid och framtid kan vara beroende av färdigheten att kunna upptäcka och tolka sitt eget och andras historiebruk.⁸¹ En förmåga att se hur historia har använts och används är en central del av ämnesplanerna och ska därför vara en del av undervisningen. Om lärare upplever att det inte ges utrymme och möjlighet till detta är det därför viktigt att belysa och lyfta fram den informationen så att förändring kan ske eller hjälp tillsätts.

En av respondenterna menar att lärare i jakten på förståelse hos eleverna förenklar sina förklaringar till den grad att de inte riktigt stämmer överens med det ursprungliga syftet. Att förenklingen av ett visst historiebruk bryts ner i så många steg att det inte längre går att känna igen. Detta menar respondenten kan vara farligt då eleverna medvetandegörs på ett felaktigt sätt som inte stämmer överens med vad andra elever lär sig om samma fenomen. En annan respondent är inne på samma resonemang och menar att skolverket borde slå fast vad det är som gäller kring dessa historiebruk och vilken typologi lärare ska utgå ifrån så att alla använder samma grund.

Filmklippets användning är hos de flesta respondenter utbrett och används för att visa flertalet historiebruk och främst det kommersiella. Filmens roll som förmedlare av historia kan dock vara problematisk och behöver nog reflekteras kring. De historiska händelser och perioder som visas i film riskerar att vara konventionellt och ensidigt återgivna. Zander menar att regissörer och filmmakare ofta väljer ut den politiskt korrekta framställningen av historia som kanske är omstridd och problematisk. Detta kan leda till att nya teorier har svårt att få gehör och att filmversionen av en historisk händelse blir den gällande versionen.⁸² Några av respondenterna hade exempel på när de visade film och pekade på felaktigheter och anakronistiska detaljer. Vissa respondenter arbetade dessutom med förintelseförnekare och visade "den andra" sidan av förintelsen. Då samhället producerar kommersiellt framställda produktioner konstant, är det

---

⁸¹ Nordgren (2006), S. 41

⁸² Zander (2009), s. 134

som lärare viktigt att bilda sig en uppfattning om och reflektera kring hur historia används och vilka betydelser det får. Kritiska frågor måste ställas till det som visas, och dessa frågor måste gå längre än bara undersöka vilka anakronistiska detaljer som smugit sig in. Istället måste mer reflekterande frågor ställas, såsom: Varför har just denna historiska händelse lyfts fram? Hur påverkar denna skildring uppfattningen om den aktuella tidsperioden? Hur ser forskningen ut kring området? Frågor behöver inte vara negativt inriktade - film har tvärtom haft stor betydelse för vår syn på historia. Exempel finns där skildringar av historiska händelser betytt att ett bortglömt eller förträngt forskningsområde fått nytändning. TV-serien Förintelsen från 1978 förnyade exempelvis intresset för dessa hemspheter i USA och Västeuropa på nytt.⁸³

3.2 - Vilka typer av historiebruk exemplifierar lärarna i sin undervisning?

I strävan efter att undersöka hur lärare bedriver undervisning i historiebruk är det intressant att utifrån vald typologi undersöka vilka typer av historiebruk som lärarna använder sig av för att exemplifiera hur historia kan användas på olika sätt.

Av de sju historiebruken som ligger till grund för intervjufrågorna så finns exempel från samtliga, dock inte från samtliga respondenter. Det vetenskapliga, det existentiella och det moraliska historiebruket finns dock representerat hos alla respondenter. Ett selektivt urval presenteras här för att exemplifiera;

"Sen tar jag med mina elever till landsarkivet här i stan. Där får de använda primärkällor själva och göra lite "forskning". De har fått släktforska, vi har tittat på medelåldern på förstföderskor i olika regioner i Jämtland. De får välja att titta på den ort de kommer från till exempel. Jag kallar uppgiften för "Att slå hål på en myt". R4

"Jag använde det själv i går på en rundtur om identitet i lokalhistoria och om Jämtland och jämten, så det var ju väldigt existentiellt. Men då sade

---

⁸³ Zander (2009), s. 135

jag det i början, att den här dagen handlar om att stärka er regionala och lokala identitet och gemenskap kring ”det jämtländska”. Då fick de ju se också hur man kan vinkla det och jag tog även in hotet mot den jämtländska identiteten, att den är på väg bort, vi pratade lite om Jamskan och att vi inte pratar språket längre och vad det kan få för konsekvenser, har det bara blivit en avart en vecka i juli när det är Storsjöyran?" L7

Det moraliska historiebruket presenterades på ett intressant sätt där respondenten vill att vi rannsakar vår egen historia i Sverige;

"Det finns ett exempel på ett institut i Sverige som har börjat göra forskning om samerna och hur de har behandlats av oss i Sverige. De brott som de har blivit offer för. Där kan jag visa hur vi rannsakar oss själva och gör upp med vår historia." R6

Det ideologiska och det kommersiella historiebruket finns representerat hos nio respektive åtta av respondenterna och finns tydligt exemplifierat;

"Ja du har ju det här med kalla kriget, där man övertygar den egna politiska gruppen att ta ställning mot den andra. Läroböckerna har information och det finns på nätet som man kan använda just för att jobba med det här historiebruket. Alternativen att använda det här historiebruket är nästan oändliga, det man behöver är tid. Jag har jobbat lite med ett rollspel där jag delar in klassen i grupper och sen ska de övertyga varandra om sin ideologi." R8

"Jag brukar faktiskt också ta med en påse med kattmat hemifrån. Det är Whiskas fisksmak och då är det en bild på ett svenskt fiskeläger.... Som inte existerar! Det är röda små fiskestugor, båthus och små vita båtar som låter på ett speciellt sätt. Det skapar nostalgi! Det är klart att man kan ju inte ha en modern industriträlare som sveper utanför Afrika som torkar och gör pellets utav det. Utan då tar man fram det här istället för att tjäna pengar..." R3

De historiebruk som till skillnad från de andra varit problematiska för respondenterna är icke-bruket och det politiskt-pedagogiska. Sex stycken kunde visa exempel av icke-bruk medan enbart fyra respondenter exemplifierade det politiskt-pedagogiska historiebruket. Några exempel;

"Även de här gamla bilderna på Lenin och Trotskij kan jag använda där de tagit bort Trotskij för att använda den i något speciellt syfte. Sådana bilder använder jag väldigt ofta för att medvetandegöra eleverna. Jag körde en grej i våras där vi kollade på massa sådana bilder." R3

"Jag använder jämförelser med historiska personer och nutida personer. Till exempel en nutida partiledare från vänstern kan vara som en kommunistisk ledare. Saddam Hussein och Hitler." R4

Flera av respondenterna menade att det politiskt-pedagogiska historiebruket var diffust och lite svårtolkat. Även icke-bruket var för en del svårt att sätta sig in i då de ansåg att ett icke-bruk är förvirrande då historien inte aktivt används. En av respondenterna menade att fokus ligger på att medvetandegöra eleverna om de fall där historien används och inte när den ignoreras. Respondenten förstod dock att ett icke-bruk också är en användning av historia men menade att han medvetet valt bort det för elevernas skull.

Resultatet visar att framförallt det vetenskapliga, det existentiella, det moraliska, det ideologiska och det kommersiella historiebruket exemplifieras i undervisningen. Det politiskt-pedagogiska historiebruket och icke-bruket anses vara mer problematiska. De respondenter som använde sig av dessa historiebruk hade dock bra exempel och en tydlig förståelse för vad de innebar. Ett problem som några respondenter hade med just det politiskt-pedagogiska och icke-bruket var att de inte hade reflekterat kring dem och därför inte använt dem. Några respondenter var till en början frågande inför dessa två historiebruk, men fann exempel när de gavs konkreta illustrationer att förhålla sig till. Detta kan eventuellt visa på att typologin och de olika bruken är för teoretiskt inriktade för att lärare ska kunna förhålla sig till dem.

3.3 - Hur säkerställer lärarna elevernas förståelse av historiebruk?

För att undersöka hur lärare bedriver undervisning i historiebruk är det viktigt att granska hur lärare också säkerställer och mäter att eleverna har förstått och erhållit kunskaper i hur historia används. De flesta av respondenterna använder sig av inlämningsuppgifter där eleverna ska visa hur de tänker och analyserar;

"Alltså det är ju mycket tolkning. Det finns inga sanningar, utan eleverna ska resonera. jag gör det inte på något enskilt prov utan det blir en del i ett område som man läser och de får resonera kring historiebruket i en inlämningsuppgift där de har möjlighet problematisera." R6

"Nej jag använder inlämningsuppgifter. De får en uppgift där de ska tillämpa och på något sätt visa hur man kan se det här historiebruket. Men prov använder jag aldrig. R8

JW: Du vill mer att de ska resonera i text?

"Ja precis, så är det. Händelser, fenomen som på något sätt är kopplat till historiebruk" R8

Två av respondenterna använder sig också av prov för att mäta sina elevers kunskap, intressant är att båda dessa respondenter arbetar vid praktiska gymnasieprogram;

"Dels försöker jag ha en dialog med klassen, men sedan är det ju också det man får med på examinationen, ofta skriftliga prov." R10

"Det beror alldeles på hur uppgiften är konstruerad. Exemplet innan är ju en inlämningsuppgift. Om det är Historia 1b så brukar de få göra ett litet prov, till exempel att de får titta på en film och göra en källkritisk analys av den och sedan fundera över ”vad är historiebruket här?” och ”hur används historiebruket här?”. Det är det enda provet jag brukar göra på mina kurser, så att jag ser att de har kläm på det." R2

Generellt visar resultatet att förståelsen av historiebruk oftast säkerställs via inlämningsuppgifter där eleven får resonera och analysera mer fritt än vad som

är möjligt i ett provsammanhang. Prov används ibland av några lärare vid valda tillfällen, men inlämningsuppgiften kan utformas på en rad olika sätt för att passa elevkontexten. Bedömning av historiebruk kan vara ett komplicerat arbete och den metod för att mäta elevens förståelse ligger såklart inom lärarens ansvar. Det mönster som framträder är som ovan beskrivet att inlämningsuppgifter ges företräde framför provsituationer. Respondenterna som föredrar inlämningsuppgifter har oftast argument till varför de använder sin metod och ibland varför traditionella prov inte är brukbart för att mäta någonting så komplicerat som historiebruk. Grunden för den kunskapsfilosofiska teorin om hur kunskap är konstruerat framställer fyra förmågor i form av: faktakunskaper, förståelse, färdighet och förtrogenhet. Dessa förmågor tar sedan plats i kunskapskraven och verkar på alla nivåer av betygskalan, där det som utmärker en elev är dennes förmåga att föra resonemang kring någonting. Resonemanget kan sedan vara mer eller mindre avancerade och underbyggda.⁸⁴ Prov kan mycket väl vara en fungerande metod för att testa eleven men kräver eftertänksamhet eftersom utrymme måste ges för eleven att föra ett resonemang. Osäkerhet kring begreppet historiebruk skönjas hos vissa respondenter och kan eventuellt vara en faktor som gör att de drar sig från att genomföra skriftliga prov. Kritik har menat att diskussionen kring historiebruk varit otydliga och att ämnesplanerna inte ger konkreta exempel i skolvardagen.⁸⁵ Om läraren själv känner sig osäker kring historiebruk är det problematiskt, för hur ska en lärare som tvivlar på sin egen kunskap kunna utforma träffsäkra prov till eleverna?

De lärare som menar att historiebruk inte är vidare komplicerat att undervisa kring kommer ofta från ett studieförberedande program där de undervisar i 100 poängskurser som erbjuder mer tid än de mindre varianterna. De lärare som istället undervisar inom de mindre kurserna uttrycker hur svårt det är att få eleverna att förstå och sedan testa dem, för de kan kanske ovan beskrivna arbetssätt vara en bra metod att använda sig av.

---

⁸⁴ Eliasson, Alvé, Rosenlund, Rudnert & Zander (2012), s. 265-266

⁸⁵ Eliasson, Alvé, Rosenlund, Rudnert & Zander (2012), s.266

Ett annat intressant sätt att genom uppgifter säkerställa elevers förståelse och förmå dem till att arbeta med rätt perspektiv kan vara genom det genealogiska perspektivet. Det genealogiska perspektivet saknar den kronologiska strukturen av historia, istället är det subjektets självförståelse som genom identitet och moral bildar ett centrum. Läraren kan då använda sig av djupare frågor såsom: Hur använder vi historia för att förklara manligt respektive kvinnligt? Hur använder vi historia för att förklara nationstillhörighet? Hur använder vi historia för att förklara klasskillnader i samhället?⁸⁶

4 Slutsatser

Uppsatsens syfte har varit att undersöka hur gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk. Som underlag och analysverktyg har sedan Karlssons historiebrukstypologi använts. Ämnesplanerna visar tydligt att gymnasielärare i historia har som uppgift att undervisa i hur historia har använts och används. Ett av problemen som visat sig i resultatet är att vissa respondenter har ett diskutabelt förhållningssätt till historiebruket och hur stor roll den skall ges inom ämnet. Vissa respondenter hävdar att tidspressen inom de mindre historiekurserna är för stor för att historiebruk ska få plats och andra menar att de inte hunnit arbeta fram lektionsunderlag efter att de nya läroplanerna infördes för tre år sedan. Vad som också framkommer i resultatet är att tillvägagångssättet för lärare i allmänhet och respondenterna i synnerhet, vad gäller undervisning i historiebruk, ser olika ut. Det är en komplex företeelse som lärare tar sig an med olika angreppssätt. Tolkningsfrihet för lärare är kanske en viktig del i att pedagogiska idéer och nya tankar utvecklas, men kan det också innebära att förutsättningarna för eleverna blir ojämlika? Några respondenter menar att de maximalt kör ett litet område per kurs med historiebruk och att de själva inte har så stor koll på vad det innebär. Respondent 3 uttrycker att det är orättvist mot eleven att det inte ges flera chanser att visa om de behärskar området. En elev som gör sin historiebruksuppgift under de första veckorna på gymnasiet har långt mindre

---

⁸⁶ Per Eliasson (2009), s. 321

erfarenhet än någon som gör den i slutet av den andra terminen efter två tidigare försök. Respondenten hävdar att lärarna på gymnasiet ska försöka göra mer formativa bedömningar och att en undervisning utan en andra och tredje chans att visa sina färdigheter enbart blir summativ och föga utvecklande för eleven. Vad som också visade sig i resultatet var att respondenterna utifrån Karlssons typologi inte kontinuerligt använde sig av dessa historiebruk. Alla respondenter hade haft kontakt med flertalet av Karlssons historiebruk, men alla visste inte om att det fanns sju olika och vad de hade för behov, brukare samt funktion. Framförallt icke-bruk och det politiskt- pedagogiska historiebruket var svårtolkade för respondenterna och användes därför i mindre utsträckning än de andra.

På frågan hur lärare säkerställer elevernas förståelse var det överhängande svar som involverade inlämningsuppgifter, medan bara ett fåtal genomförde prov på området. Inlämningsuppgifter menar respondenterna lämnar utrymme för eleven att analysera och resonera, vilket anses vara nödvändigt för att skapa sig en förståelse. Historiebruk som en integrerad del av undervisningen var för många respondenter ett tillvägagångssätt som användes flitigt och som de ansåg vara effektivt. Att just återkomma till historiebruket fler än en gång per kurs har diskuterats ovan och stödjer just den integrerade undervisningen.

Eliasson, Alvé, Rosenlund, Rudnert & Zander för en intressant diskussion om hur det finns en osäkerhet kring historiebruk och dess plats i ämnesplanen. Kritik som lyfts fram menar att skolverkets formuleringar i ämnesplanen är för flummiga och öppna för tolkning. Konkreta exempel efterfrågas så att lärare skall ha något att förhålla sig till.⁸⁷ Just kritiken mot skolverket är intressant och har varit återkommande vid analysen av resultatet. Kan det vara så att lärarnas problem med historiebruk i undervisning bottnar i skolverkets oförmåga att konkretisera ett omfattande arbetsområde? Skolverket har nöjt sig med att formulera historiebruk i termer såsom; "Förmåga att undersöka, förklara, och värdera användningen av historia i olika sammanhang och under olika tidsperioder."⁸⁸ Men eftersom lärarkåren inte har några riktlinjer kring vad det

---

⁸⁷ Eliasson, Alvé, Rosenlund, Rudnert & Zander (2012), s. 266

⁸⁸ Ämnesplan i historia, Gy11. Skolverket 2011

är de egentligen ska undervisa om vad gäller historiebruk så genomförs det också på väldigt olika sätt. Karlssons historiebrukstypologi har på inget sätt presenterats av skolverket, men ligger ofta till grund för respondenternas undervisning. Egentligen skulle lika gärna Aronssons eller Nietzsches tankar om historiebruk kunna användas. Skolverket måste därför definiera vad det är de vill att lärarna ska undervisa i.

Det kan vara svårt för eleven att utgå från teoretiska ramverk såsom Karlssons historiebrukstypologi. Istället kan läraren ta utgångspunkt i en sådan och lägga upp undervisningen med en medveten struktur. Karlssons historiebrukstypologi kan användas heuristiskt i syfte att belysa händelser eller personer och hur dessa har brukats i olika sammanhang. Uppgifter kan därefter skapas med typologin som bakgrund. Då är historiebruket redan bestämt och eventuella uppgifter och frågor kan utgå från konkreta appliceringar av specifika historiebruk. På så sätt behöver inte eleverna vara medvetna om den teoretiska sidan av historiebruken utan istället arbeta med dem på ett praktiskt tillvägagångssätt.⁸⁹ Med tydliga uppgifter som tar sin utgångspunkt i teori men eliminerar elevens förtrogenhet med dessa, kan arbetet med bedömning också underlättas. Det kan vara så att Karlssons typologi är för teoretiskt lagd med abstrakta formuleringar kring främst behov och funktion. En version med tillhörande konkreta undervisningsexempel kan därför vara ett alternativ. Respondent 7 uttrycker just problemet med att typologin är väldigt teoretisk och att det innebär att lärare förenklar historiebruken så mycket att de inte längre stämmer överens med det egentliga syftet. Respondenten efterfrågar därför en förenklad modell från skolverket. Karlssons typologi kan alltså vara en bra modell för skolverket att använda sig av. På så sätt eliminerar de osäkerheten kring vilka historiebruk som bör användas och vilka som läraren kan strunta i. Detta skulle underlätta för både elever och lärare och förhoppningsvis bidra till en mer rättvis och likvärdig undervisning i hela landet. Nordgren uttrycker behovet av forskning och skriver att de teorier som den samhällsinriktade didaktiska forskningen har utvecklat måste användas i forskning om skolans historieundervisning.⁹⁰

---

⁸⁹ Eliasson, Alvé, Rosenlund, Rudnert & Zander (2012), s. 266

⁹⁰ Nordgren (2006), s. 49

Karlsson skriver faktiskt i samband med att han presenterar typologin att det är en analytisk renodling, men att typologin förhoppningsvis kan fylla en funktion som ett instrument för historiedidaktisk forskning där exempel på dess olika bruk kan synliggöras.⁹¹

5 Sammanfattning

Detta examensarbete har haft som syfte att undersöka hur gymnasielärare bedriver undervisning i historiebruk. För att svara på syftet har därefter tre frågor ställts;

- Hur medvetandegör lärarna eleverna om historiebruk?
- Vilka typer av historiebruk exemplifierar lärarna i sin undervisning?
- Hur säkerställer lärarna elevernas förståelse av historiebruk?

Uppsatsens teoretiska utgångspunkter vilar i mångt och mycket på Klas-Göran Karlssons historiebrukstypologi. Typologin har bildat underlag och fungerat som analysverktyg genom arbetet med det material som samlats in. Uppsatsen tog hänsyn till flertalet teoretiker innan valet föll på just Karlssons typologi, mycket på grund av dess möjligheter att tydligt urskilja mönster i materialet och utveckla ett fungerande frågebatteri.

Metoden som har använts i uppsatsen är muntliga intervjuer med tio olika gymnasielärare i historia. Urvalet är representativt och respondenter finns från alla gymnasier i Östersunds kommun - både kommunala skolor och friskolor. Den första frågeställningen var ställd så att respondenterna skulle berätta hur de medvetandegör sina elever om historiebruk. Resultatet visade att fyra områden bildar en slags kärna i respondenternas tillvägagångssätt, nämligen; konkreta exempel, visuella hjälpmedel, utomstående hjälp och ett reflekterande förhållningssätt till historiebruk som en integrerad del av undervisningen. Dessa fyra områden vad återkommande i många av respondenternas undervisning och verkade för att medvetandegöra eleverna om historiebruk.

Den andra frågeställningen undersökte vilka slags historiebruk, utifrån Karlssons typologi, som lärarna exemplifierar i sin undervisning. Resultatet

---

⁹¹ Karlsson (2009), s. 58-59

visar att gymnasielärare använder sig av framförallt det vetenskapliga, det ideologiska, det existentiella, det kommersiella och det moraliska historiebruket. Dock var det färre som använde icke-bruk och under hälften som använde det politiskt-pedagogiska historiebruket. Anledningar till varför dessa två historiebruk var svåra att exemplifiera var blandade men verkade framförallt bero på respondentens egna osäkerhet kring vad de egentligen betyder och hur de kan användas.

Den tredje frågeställningen involverade hur lärare säkerställer sig om elevernas förståelse av historiebruk. Resultatet visade att inlämningsuppgifter var det vanligast förekommande och att traditionella prov enbart användes av ett fåtal. Inlämningsuppgifter uppgavs av respondenterna ge elever mer utrymme att resonera, analysera och diskutera. Ett mönster som framträdde var att respondenterna inte ansåg att traditionella prov kunde mäta någonting så komplicerat som historiebruk. Dock fördes ett resonemang om att osäkerhet även här kan vara bakgrund till att vissa respondenter inte vill testa elever med traditionella prov.

Den främsta slutsats som uppsatsen landar i är att det behövs en tydligare styrning från skolverket vad gäller just historiebruk. Gymnasielärare använder sig ofta, men inte alltid, av varianter av Karlssons historiebruk när de undervisar i historiebruk. Dock används inte alla och förståelsen för de som används skiftar väldigt i kvalitet. I slutsatser förs ett resonemang där Karlssons typologi skulle kunna användas som ett teoretiskt ramverk för lärare att utgå ifrån och använda som standardiserade utgångspunkter när de undervisar om historiebruk. Detta skulle förhoppningsvis innebära likvärdigare och mer kvalitetssäker undervisning för elever och en gemensam plattform att utgå ifrån för lärare.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Ämnesplan i historia 1a1, Gy 2011. Skolverket 2011.

Ämnesplan i historia 1a2, Gy 2011. Skolverket 2011.

Ämnesplan i historia 1b, Gy 2011. Skolverket 2011.

Ämnesplan i historia 2a, Gy 2011. Skolverket 2011.

Ämnesplan i historia 2b, Gy 2011. Skolverket 2011.

Ämnesplan i historia 3, Gy 2011. Skolverket 2011.

Litteratur

Ankarloo, Bengt. (1995). Om historiens nytta, Edgren & Österberg (red.), i *Ut med historien. Historieundervisningens uppgifter idag*. Lund: Studentlitteratur

Aronsson, Peter. (2004). *Historiebruk - att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur.

Aronsson, Peter. (2004). Huvudämnet Historievetenskap och lärande: historiebruket i den nya lärarutbildningen vid Malmö högskola. Malmö: Lärarutbildningen vid Malmö högskola.

Axelsson, Erik. (2004). Historia i bruk och medvetande: En kritisk diskussion av två historiografiska begrepp, i Edquist, Samuel, Gustafson, Jörgen, Johansson, Stefan & Åsa Linderborg (red.), *En helt annan historia: Tolv historiografiska uppsatser*. Uppsala: Historiska institutionen, Uppsala Universitet.

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. (1996). *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Eliasson, Per. (2009). Kan ett historiemedvetande fördjupas?, i Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf. *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Eliasson, Per, Alvé, Fredrik, Rosenlund, David, Rudnert, Joel & Zander, Ulf. (2012). Det är smart att använda historia i nya händelser. Historiebruk i skola och samhälle, i Eliasson, Per, Hammarlund, KG, Lund, Erik & Carsten Tage Nielsen (red.), *Historiedidaktik i Norden 9. Del I: Historiemedvetande - historiebruk*. Malmö: Malmö högskola och högskolan Halmstad.

- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), (2009). *Handbok I kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Florén, Anders & Ågren, Anders. (2006). *Historiska undersökningar. Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultman, Axel. (2012). *Lokalhistoria i norsk och svensk skola. Historiekulturella perspektiv*. Lund: Forskarskolan i historia och historiedidaktik.
- Johansson, Roger. (2001). *Kampen om historien. Ådalen 1931. Sociala konflikter, historiemedvetande och historiebruk 1931-2000*. Lund: Hjalmarson & Högberg Bokförlag.
- Karlsson, Klas-Göran. (1999). *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995*. Stockholm: Natur och kultur.
- Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (2009). *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Kjeldstadli, Knut. (1998). *Det förflutna är inte vad det en gång var*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, Martin. (2011). *Att projicera det förflutna. Historiebruk och historieförmedling i svensk skolfilm 1970-2000 utifrån de regionala AV-centralernas utbud*. Mittuniversitetet: Sundsvall
- Lantz, Annika. (2013). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Nietzsche, Friedrich. (1998). *Om historiens nytta och skada*. Stockholm: Raben Prisma.
- Nordgren, Kenneth. (2006). *Vems är historien? Historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige*. Umeå: Nationella Forskarskolan i Pedagogiskt Arbete.
- Rosenzweig, Roy & Thelen, David. (1998). *The Presence of the Past. Popular Uses of History in American Life*. Columbia University Press.
- Stegby Simander, Hanna. (2012). *Hur används historia? En historiebruksanalys av gymnasiets läroplan i historia 1970-2011*. Linnéuniversitetet. Institutionen för kulturvetenskap.
- Zander, Ulf (2009). Det förflutna på vita duken, i Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Zander, Ulf. (2001). Fornstora dagar, moderna tider. Bruk av debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte. Lund: Nordic Academic Press.

Elektroniska källor

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/kallkritik/skolammen/historiebruk-1.160606> Hämtad 2014-10-27

<http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/bedomningsstod/so/historia-1.175165> Hämtad 2014-09-25

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/his?tos=gy&subjectCode=his&lang=sv> Hämtad 2014-08-22